

บทที่ 2

วรรณกรรมปริทัศน์

สำหรับผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นที่มีผู้เข้ามาแล้วประกอบ
ด้วย ลักษณะและปัจจัยของการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทย และผลกระทบของการลงทุน
ทางตรงของญี่ปุ่นที่มีต่อไทย

2.1 ลักษณะและปัจจัยของการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทย

ลักษณะและปัจจัยของการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทย ประกอบด้วย ผลการศึกษาของ
Chulacheeb Chinwanno and Somsak Tambunlertchai, Chung H. Lee, Motoyoshi Suzuki,
Eric D. Ramstetter, Yutaka Kosai and Tran Van Tho, Sheng-Yann Liu, Chalwoot Chaipan,
Suthy Prasartset, ภรณี กาญจนะพังคะ, นาดฤดี ศิวชาวรรณ, ประมาณ ภิญโญพรพาณิชย์ และ
วัชรวิ อิทธีอ้าวรกุล

Chulacheeb Chinwanno and Somsak Tambunlertchai¹ ศึกษาการลงทุนของญี่ปุ่นในไทย
และแนวโน้มในทศวรรษ 1980 และพบว่าญี่ปุ่นเริ่มลงทุนในไทยตั้งแต่ปี 2503 แม้ประเทศไทยได้
รับการลงทุนจากญี่ปุ่นน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน แต่การลงทุน
ของญี่ปุ่นในไทยมีการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา การลงทุนของญี่ปุ่นส่งผลกระทบต่อ
ต่อไทยในด้านโครงสร้างอุตสาหกรรมกล่าวคือ เป็นการเน้นการลงทุนในอุตสาหกรรมการผลิต
ได้แก่ อุตสาหกรรมทอผ้า เคมีภัณฑ์ อาหารและเครื่องใช้ไฟฟ้า มุมเหตุจูงใจต่อการลงทุนที่
สำคัญคือ การเข้าถึงตลาดสินค้าอุตสาหกรรมที่กำลังขยายตัวเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจาก
สิทธิพิเศษที่ประเทศเจ้าบ้านเสนอให้ หลีกเลี่ยงข้อจำกัดทางภาษีและการนำเข้า สามารถแข่งขัน
กับผู้ผลิตรายอื่นได้ และมีค่าจ้างแรงงานที่ถูกกว่า

¹ Chulacheeb Chinwanno and Somsak Tambunlertchai, "Japanese Investment in Thailand and Its
Prospects in The 1980s," in *ASEAN-Japan Relations: Investment*, ed. Suso Sekiguchi (Singapore: Institute
of Southeast Asian Studies, 1983), pp. 181-196.

Chung H. Lee² ศึกษาว่า การลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรม การผลิตสามารถอธิบายด้วยทฤษฎีผูกขาดในตลาดผูกขาด (Monopolistic Theory) หรือ ทฤษฎี จุดภาค ในสมมติฐานที่ว่า ทุนเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible-capital Hypothesis) ซึ่ง ประกอบด้วย ผลประโยชน์จากธุรกิจโดยเฉพาะในด้านการผลิต การจัดการ การตลาด ธุรกิจการ ลงทุนของญี่ปุ่นที่มีกรรมสิทธิ์ในทุนที่จับต้องไม่ได้จะมีผลต่อประเทศที่รับการลงทุน หมายความว่า ทำให้ธุรกิจในประเทศไม่สามารถแข่งขันกับธุรกิจของญี่ปุ่นได้ เนื่องจากธุรกิจมีความ แตกต่างในผลิตภัณฑ์ โดยการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศเป็นตัวที่ส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ใน อุตสาหกรรมมีความแตกต่างกัน เป็นธุรกิจผูกขาดน้อยรายและใช้ต้นทุนสูง ดังนั้นทฤษฎีผูกขาด สามารถอธิบายการลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมการผลิตได้มากกว่าทฤษฎีจุดภาค และได้ศึกษาลักษณะการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นพบว่า³ การลงทุนจากญี่ปุ่นส่วนใหญ่เป็นการ ลงทุนในอุตสาหกรรมการผลิต ตลาดมีลักษณะผูกขาด (Monopolistic Market) เป็นธุรกิจขนาด เล็กและขนาดกลาง คือ ลงทุนประมาณ 0.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ได้แก่ อุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานไร้ทักษะ อุตสาหกรรมเครื่องจักรและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งต้องอาศัยแรงงานที่มีทักษะ อุตสาหกรรมที่ญี่ปุ่นไปลงทุนเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งเสริม การค้า การส่งออกและลดต้นทุนการผลิต โดยประเทศที่รับการลงทุนของญี่ปุ่นมีความได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantages) ในด้านแรงงานซึ่งเป็นแรงงานระยะสั้น ปัจจัยที่ สำคัญที่สุดในการกำหนดการลงทุนของประเทศที่รับการลงทุนคือ ขนาดของตลาดท้องถิ่นและ อัตราการเติบโต ดังนั้นการลงทุนของญี่ปุ่นเป็นตลาดทุนที่จับต้องไม่ได้ (Intangible-capital in Marketing) มีความเฉพาะในเชิงธุรกิจ (Firm-specific) และมีทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม (Location-specific) โดยอุตสาหกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล จะเป็นอุตสาหกรรม ขนาดกลางและเล็กที่จะพัฒนาโครงสร้างการผลิต (Facilitate Structural) ให้ดีขึ้น

² Chung H. Lee, "On Japanese Macroeconomic Theories of Direct Foreign Investment," *Economic Development and Cultural Change* 32 (July 1984): 713-723.

³ _____, "Is There Anything Unique about Japanese Direct Foreign Investment," in *Direct Foreign Investment and Export Promotion: Policies and Experiences in Asia*, eds. Seiji Naya, Vingu Vichit-Vadakan and Udom Kerdpihule (Hawaii: Resource Systems Institute East-West Center, 1987), pp. 185-200.

Motoyoshi Suzuki ได้ศึกษาเรื่องทฤษฎีและเหตุการณ์เชิงประจักษ์ของการลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่นในไทยพบว่า ทฤษฎีผสมผสานของคีนนิง (Dunning's Eclectic Theory) อธิบายการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศด้านความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในทำเลที่ตั้ง ความเป็นเจ้าของ และการทำให้เป็นภายใน พบว่า การใช้ทฤษฎีดังกล่าวอธิบายมีนัยสำคัญที่ไม่สมบูรณ์ เนื่องจากกาลเวลา ลักษณะของประเทศและอุตสาหกรรมแตกต่างกัน ประเภทของอุตสาหกรรมที่ญี่ปุ่นลงทุนในไทยได้แก่ เหมืองแร่ สิ่งทอ อาหาร เคมี เครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องมือขนส่งคมนาคม โดยทุกอุตสาหกรรมได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลไทย ยกเว้นอุตสาหกรรมอาหารและเคมี ซึ่งในอดีตญี่ปุ่นได้เน้นการลงทุนในอุตสาหกรรมเหมืองแร่และสิ่งทอ แต่ในปัจจุบันหันมาเน้นอุตสาหกรรมอุปกรณ์การขนส่งและไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ โดยเป็นไปตามสมมติฐาน U-curve ของโคจิม่า (Kojima) อันเป็นลักษณะอุตสาหกรรมซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นและอำนาจการแข่งขันระหว่างประเทศ โดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยระหว่างอุตสาหกรรม (Across-industry Regression Analysis) และพบว่า อุตสาหกรรมที่ญี่ปุ่นส่งออก (Export Base) คือ อุตสาหกรรมเครื่องจักร อุตสาหกรรมที่ทดแทนการนำเข้า (Import Substitution Base) คือ อุตสาหกรรมอาหาร เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องมือการขนส่งคมนาคม อุตสาหกรรมที่เป็นการทดแทนการนำเข้าเพื่อส่งออกคือ อุตสาหกรรมสิ่งทอ เคมีและเซรามิกส์ ส่วนการหาความสัมพันธ์ระหว่างการส่งออกของญี่ปุ่นในไทยและจำนวนเงินลงทุน ยอดขาย ระยะเวลาการดำเนินงาน และนโยบายของรัฐบาลไทย โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุได้ผลการศึกษาคือ ยอดขายและการส่งเสริมการตลาดในด้านการลงทุนของปี 2520 มีนัยสำคัญกับการส่งออก แต่มีความสัมพันธ์ระหว่างการส่งออกและจำนวนปีที่ดำเนินการเพียงเล็กน้อย ส่วนสาเหตุที่ญี่ปุ่นลงทุนในไทย เนื่องจากบริษัทของญี่ปุ่นมาลงทุนในต่างประเทศเพื่อเป็นการทดแทนการนำเข้าหรือส่งออก โดยมีแรงงานถูกเป็นปัจจัยจุด และเพื่อขยายส่วนแบ่งตลาดไปสู่ตลาดท้องถิ่น ปัญหาหลักของการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทยคือ แหล่งผลิตของการส่งออกนั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากข้อจำกัดในการส่งออกเพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันระหว่างธุรกิจ อันได้แก่ นโยบายของรัฐบาล ความซับซ้อนของระบบภาษีโดยเฉพาะภาษีธุรกิจ ทำให้ได้กำไรน้อย อัตราการแลกเปลี่ยน ปัญหาแรงงานที่มีการจัดการแรงงานที่แตกต่างกัน เนื่องจากมีภาษา วัฒนธรรม การศึกษาที่ต่างกันของประเทศที่ลงทุนและประเทศที่รับการลงทุน

¹Motoyoshi Suzuki, "Theory and Some Empirical Evidence of Japanese Foreign Direct Investment in Thailand" (Master's Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, 1986), pp. 119-217.

มีผลดีภาพและผลได้ทางเศรษฐกิจที่ต่ำไม่สอดคล้องกับความต้องการในประเทศ การส่งออกมี
กระบวนการที่ซับซ้อนและล่าช้าเพราะมีการอำนวยความสะดวกที่น้อย

Eric D. Ramstetter⁵ ศึกษาถึงลักษณะของการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา
ในไทย พบว่า การลงทุนทางตรงในต่างประเทศของญี่ปุ่นจะเป็นไปตามทฤษฎีมหภาค ซึ่งเน้น
การส่งเสริมการค้า (Trade-oriented) โดยพิจารณาที่ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของประเทศ
ที่ลงทุนและประเทศที่รับการลงทุน ขนาดของธุรกิจญี่ปุ่นที่มาลงทุนมีมูลค่าการลงทุนและการ
กระจายรายได้ไม่มาก โดยเน้นการลงทุนในอุตสาหกรรมสิ่งทอ ส่วนการลงทุนทางตรงใน
ต่างประเทศของสหรัฐอเมริกามีวัตถุประสงค์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดกำไรสูงสุด (Profit Maximization
Goals) ประเทศที่รับการลงทุนจะสูญเสียความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบหรือมีความเสียเปรียบโดย
เปรียบเทียบ (Comparative Disadvantage) การลงทุนของสหรัฐอเมริกาเป็นการลงทุนใน
อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และน้ำมัน โดยต่อต้านการค้าหรือส่งเสริมการค้าเพียง
เล็กน้อย (Anti-trade Oriented or Less Trade Oriented) ดังนั้นการส่งเสริมการค้าจึงทำให้
ประเทศที่รับการลงทุนมีสวัสดิการเพิ่มขึ้นมากกว่าการต่อต้านการค้า

สำหรับการลงทุนและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นในเอเชีย ศึกษาโดย Yutaka Kosai and
Tran Van Tho⁶ ปรากฏว่า เมื่อ 30 ปีที่ผ่านมา อัตรการขยายตัวของเศรษฐกิจโลกสูงขึ้นอย่าง
รวดเร็ว อุตสาหกรรมของญี่ปุ่นที่เริ่มในศตวรรษที่ 19 เป็นอุตสาหกรรมที่เน้นแรงงานและ
การส่งออกสู่ตลาดโลก ซึ่งได้แก่ อุตสาหกรรมสิ่งทอ เศรษฐกิจของญี่ปุ่นมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว
เนื่องจากความสามารถในการสะสมทุนและเทคโนโลยี (Capital and Technological Capabilities
Accumulated) อยู่ในระดับที่สูงขึ้น ทำให้ญี่ปุ่นมีการขยายการค้า การส่งเสริมการส่งออกใน
อุตสาหกรรมการผลิต การลงทุนในต่างประเทศสูงมากขึ้นโดยเฉพาะในแถบเอเชียตะวันออก
ได้แก่ มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซีย จีน และเวียดนาม ส่วนความสัมพันธ์ด้านการส่งออก

⁵ Eric D. Ramstetter, "The Impacts of Direct Foreign Investment on Host Country Trade and Output: A Study of Japanese and US Direct Foreign Investment in Korea, Taiwan and Thailand," in *Direct Foreign Investment and Export Promotion: Policies and Experiences in Asia*, eds. Seiji Naya, Vinga Vichit-Vadakan and Udom Kerdpiakul (Hawaii: Resource Systems Institute East-West Center, 1987), pp. 223-243.

⁶ Yutaka Kosai and Tran Van Tho, "Japan and Industrialization in Asia," *Journal of Asian Economics* 5 (February 1994): 155-176.

การนำเข้า และการลงทุนในประเทศ จะเห็นว่า การนำเข้าอุปกรณ์เครื่องจักรสมัยใหม่และปัจจัยการผลิตเป็นการขยายการลงทุนในประเทศ โดยที่การลงทุนในประเทศส่งผลต่อประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นและต้นทุนการผลิตลดลง ผลผลิตของต่างประเทศจึงไม่สามารถแข่งขันกับผลผลิตในประเทศได้ และการขยายการส่งออกทำให้การนำเข้าและการลงทุนในประเทศมากขึ้น ดังนั้น ความสัมพันธ์ในด้านการลงทุนและการค้าจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น เนื่องจากการส่งเสริมและกำหนดนโยบายอุตสาหกรรม

Sheng-Yann Liu⁷ ศึกษาถึงการลงทุนที่มีต่อการค้าในแถบเอเชียแปซิฟิกพบว่า การลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นมีเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปี 2529 กล่าวคือ ในช่วงปี 2494-2514 การลงทุนของญี่ปุ่นมีข้อจำกัดมากจึงเป็นการนำเข้าทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ปี 2515-2523 ญี่ปุ่นมีการเคลื่อนย้ายเงินทุนโดยการลงทุนหลักของญี่ปุ่นจะเป็นด้านการบริการในประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะสะดวกในการส่งออก และอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศกำลังพัฒนาเนื่องจากค่าจ้างแรงงานต่ำ ปี 2524-2528 ค่าเงินเยนญี่ปุ่นลดลง บัญชีเดินสะพัดเกินดุลมากขึ้น ทำให้ญี่ปุ่นต้องควบคุมการไหลเข้าออกของเงินทุน ส่วนการลงทุนของญี่ปุ่นในทรัพยากรธรรมชาติและอุตสาหกรรมการผลิตลดลงขณะที่การลงทุนในส่วนบริการเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ปี 2529 ถึงปัจจุบัน ค่าเงินเยนเพิ่มขึ้นหลังจากการประชุม Plaza Agreement การค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีปัจจัยที่กำหนดการลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่นที่สำคัญคือ อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน ส่วนแบ่งตลาด ค่าจ้างแรงงาน อัตราแลกเปลี่ยน ข้อจำกัดด้านการค้า นโยบายภาษี และทรัพยากร

Chaiwoot Chaipan⁸ ได้ทำการศึกษาเรื่องการลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่นและประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในประเทศไทย (NIEs) ปัจจัยที่ดึงดูดการลงทุนจากญี่ปุ่นและประเทศ NIEs โดยมีข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ ข้อมูลบัญชีดุลการชำระเงินที่เกี่ยวกับการไหลเข้าของการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ และข้อมูลของธุรกิจที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนซึ่งได้จากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนธุรกิจที่มีการลงทุนจากต่างประเทศ หมายถึง ธุรกิจที่ชาวต่างประเทศมีส่วนในการเป็นเจ้าของอย่างน้อยร้อยละ 25 ขึ้นไป และรวมถึงเงินกู้ แต่ไม่รวมเงินที่มาจากการลงทุนใหม่ จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า การลงทุนจากต่างประเทศในประเทศไทยมีการเพิ่มขึ้นตลอดโดยเฉพาะ

⁷ Sheng-Yann Liu, "Japanese Direct Foreign Investment and Trade Flows in the Asia-Pacific Region," *Asian Economic Journal* 8 (February 1994): 181-203.

⁸ Chaiwoot Chaipan, "Foreign Direct Investment in Thailand from Japan and NIEs: A Local Perspective," *International Economic Conflict Discussion Paper No. 78*: pp. 1-2.

ในปี 2531-2533 เป็นช่วงที่การลงทุนเจริญเติบโตอย่างมากในประเทศไทย การลงทุนส่วนใหญ่จะมาจากอเมริกาเหนือและยุโรปตะวันตก ส่วนประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้ลงทุนขนาดใหญ่ที่สุดในปี 2523 ขณะที่กลุ่มประเทศ NIEs ก็เริ่มมีความสำคัญมากขึ้นในช่วงหลังปี 2530 ปัจจัยที่ทำให้ญี่ปุ่นมาลงทุนในไทยเนื่องจากการขาดแคลนทรัพยากร ความต้องการใช้ทรัพยากรที่มั่นคงเพื่อสนองตอบต่อการผลิต การเพิ่มขึ้นของค่าเงินเยน การที่ดินและแรงงานมีราคาแพงขึ้น ความต้องการรักษาส่วนแบ่งในตลาดโลก ส่วนปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประเทศ NIEs เข้ามาลงทุนในประเทศไทย ได้แก่ ความต้องการเข้าถึงตลาดในประเทศ ความต้องการทรัพยากร ความต้องการกระจายความเสี่ยง ด้านตลาดและผลผลิต ต้องการค่าจ้างถูก เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงสาขาการผลิตที่ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุน ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหาร สิ่งทอ เครื่องใช้ไฟฟ้า อุปกรณ์ขนส่ง เป็นต้น ส่วนประเทศ NIEs นั้นเข้ามาลงทุนในอุตสาหกรรมสิ่งทอ เสื้อผ้า ผลิตภัณฑ์ไม้ อิเล็กทรอนิกส์ รองเท้า เคมีภัณฑ์ และของเด็กเล่น เป็นต้น ในด้านนโยบายที่ดึงดูดการลงทุนจากประเทศญี่ปุ่นและ NIEs ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการติดต่อกันระหว่างธุรกิจต่างประเทศและธุรกิจท้องถิ่น โดยมีหน่วยงานของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนที่ดูแลการพัฒนาอุตสาหกรรมเชื่อมโยงเป็นผู้ประสานงาน และยังมีการให้สิ่งจูงใจไปลงทุนในเขตที่ห่างไกลกรุงเทพมหานคร เพื่อแก้ปัญหาภาวะเป็นพิษ

Suthy Prasartset⁹ ศึกษาถึงแนวโน้มของการลงทุนทางตรงของธุรกิจญี่ปุ่นในไทยพบว่าการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทยสูงสุดในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมาโดยธุรกิจของญี่ปุ่นมีขนาดเล็กและขนาดกลาง การที่ญี่ปุ่นมาลงทุนในไทยเนื่องจากมีแรงงานถูกและเป็นฐานการผลิตในการส่งออก ระดับการลงทุนของญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นเฉลี่ยต่อปีในช่วง 2521-2528 คือ 1,354 ล้านบาท มีการลงทุน 3,269 ล้านบาทและปี 2530 เพิ่มขึ้นเป็น 14,591 ล้านบาท การไหลเข้าสุทธิของการลงทุนทางตรงในไทยจากญี่ปุ่นในปี 2521-2528 มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 28 โดยเป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมก่อสร้างร้อยละ 37.7 อุตสาหกรรมการผลิตร้อยละ 31.6 และการค้าร้อยละ 24.5 และในปี 2531 มีการไหลเข้าสุทธิของญี่ปุ่นสูงสุดคือ ร้อยละ 52 และต่ำลงในปี 2533 คือ ร้อยละ 45 การลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทยจะเป็นการแบ่งงานด้านแรงงานระหว่างประเทศในแนวตั้ง ซึ่งเป็นไปตามระดับการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศผู้รับการลงทุน

⁹ Suthy Prasartset, "Globalization and Recent Trend of Japanese Firms Direct Investment in Thailand and Its Impacts," *Chulalongkorn Journal of Economics* 7 (January 1995): 55-75.

ภรณี กาญจนะหังคะ¹⁰ ศึกษาการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทยในกรณีของการร่วมทุนกับนักลงทุนญี่ปุ่นโดยใช้ข้อมูลจากกิจการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนระหว่างปี 2510-2520 และพบว่าการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทยมากเป็นอันดับสองรองจากสหรัฐอเมริกา การลงทุนในอุตสาหกรรมการผลิตของญี่ปุ่นโดยมากเป็นการร่วมทุนกับไทยในลักษณะธุรกิจร่วมซึ่งมีเพิ่มขึ้นทุกปี อุตสาหกรรมที่มีการลงทุนในด้านจำนวนกิจการสินทรัพย์ ทุนจดทะเบียน และคนงานมากที่สุดคือ อุตสาหกรรมสิ่งทอ เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนในขณะเดียวกันอุตสาหกรรมอาหารมีสัดส่วนการส่งออกต่อยอดขายสูงสุดคือ ร้อยละ 22.35 เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการถือหุ้นของต่างประเทศปรากฏว่า ส่วนใหญ่นักลงทุนญี่ปุ่นมีทุนจดทะเบียนร้อยละ 30.0-49.9 และธุรกิจร่วมที่ญี่ปุ่นให้ผลในด้านการประหยัดเงินตราต่างประเทศ และมูลค่าเพิ่มสุทธิภายในประเทศมากที่สุด โดยมีทุนจดทะเบียนร้อยละ 10.0-29.9 มูลค่าเหตุจูงใจในการที่ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในไทยคือ เสถียรภาพทางการเมือง การมีนโยบายเกี่ยวกับการลงทุนต่างประเทศที่แน่นอนและชัดเจน ด้านผลทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยได้รับการร่วมทุนกับญี่ปุ่น ซึ่งศึกษาจากบริษัทตัวอย่างในปี 2517-2518 จำนวน 69 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 63 ของอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมทั้งหมดที่ญี่ปุ่นมีส่วนในการถือหุ้นนั้นมีการส่งออกของธุรกิจร่วมญี่ปุ่น-ไทยโดยเฉลี่ยร้อยละ 9.6 ของยอดขาย ส่วนวัตถุดิบ ชิ้นส่วน ส่วนประกอบและสินค้าชิ้นกลางอื่น ๆ ยกเว้น เครื่องจักรและอุปกรณ์ ซึ่งเป็นสินค้าประเภททุนมีการตั้งเข้ามาในไทยร้อยละ 70 การตั้งซื้อเครื่องจักรจากต่างประเทศเป็นการตั้งเข้าโดยเฉลี่ยร้อยละ 95.01 ของเครื่องจักรที่ใช้ทั้งหมด ผลต่อการจ้างงานมีเพียงร้อยละ 1.59 ของการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมในปี 2518 และมีอัตราส่วนการใช้เครื่องจักรต่อแรงงานสูง ดังนั้นรัฐบาลจึงควรที่จะสนับสนุนให้มีการร่วมทุนกับญี่ปุ่นโดยที่ไทยควรมีทุนจดทะเบียนให้มาก

นาถฤดี คัมภรณ¹¹ ศึกษาวิวัฒนาการของโครงสร้างการค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นระหว่างปี 2493-2512 พบว่า ญี่ปุ่นคิดต่อค้าขายกับประเทศไทยมากที่สุดเพราะไทยส่งสินค้าออกไปญี่ปุ่นและตั้งสินค้าเข้าจากญี่ปุ่นเป็นมูลค่าและสัดส่วนที่สูงที่สุด โดยมีมูลค่า

¹⁰ ภรณี กาญจนะหังคะ, "ธุรกิจร่วมในประเทศไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีธุรกิจร่วมทุนญี่ปุ่น-ไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 161-170.

¹¹ นาถฤดี คัมภรณ, "วิวัฒนาการของโครงสร้างการค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 87-129.

ในการตั้งเข้าสูงกว่ามูลค่าสินค้าออกคือ สินค้าออกเฉลี่ยประมาณร้อยละ 30-40 ของสินค้าเข้า สินค้าออกสำคัญที่ไทยส่งไปขายให้ญี่ปุ่นส่วนมากเป็นสินค้าเกษตรกรรมในอุตสาหกรรมอาหาร และวัตถุดิบ สินค้าเข้าที่ไทยตั้งซื้อจากญี่ปุ่นคือ สินค้าอุตสาหกรรมการผลิตและสินค้าทุน กล่าวได้ว่า การค้าระหว่างสองประเทศนี้ ไทยเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรกรรมและญี่ปุ่นเป็นผู้ส่งออก สินค้าอุตสาหกรรม ทำให้ไทยขาดดุลกับญี่ปุ่นตลอดมาและขาดดุลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากไทย ตั้งสินค้าอุตสาหกรรมและสินค้าทุนจากญี่ปุ่นเป็นมูลค่าสูงมากและเพิ่มขึ้นทุกปี ส่วนสินค้าออก ส่งไปญี่ปุ่นเป็นสินค้าอาหารและวัตถุดิบเพิ่มขึ้นไม่สูงเท่าสินค้าเข้า รวมถึงอุปสรรคในการส่ง สินค้าออกซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีระหว่างประเทศของเฮคเชอร์-โอห์ลิน (Heckscher-Ohlin Theory) ที่ อธิบายโครงสร้างการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นว่า ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีทุนมากเมื่อเทียบกับแรงงาน และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างสองประเทศ ไทยเป็นประเทศที่มีแรงงานมากเมื่อเทียบกับทุน ดังนั้นญี่ปุ่นจะผลิตสินค้าซึ่งใช้ทุนเป็นสินค้าออกและไทยจะผลิตสินค้าที่ใช้แรงงาน เป็นสินค้าออก กล่าวคือ ไทยจะส่งสินค้าประเภทอาหารและวัตถุดิบเป็นสินค้าออกไปแลกเปลี่ยน กับสินค้าเครื่องจักรกลและสินค้าอุตสาหกรรมโดยใช้ทุนของญี่ปุ่น ทำให้ทั้งสองประเทศได้ ประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศ

ประมาณ ภิญโงุพรพาณิชย์¹² ศึกษาการวิเคราะห์การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน โดยเลือกเฉพาะบริษัทร่วมทุนญี่ปุ่น-ไทยที่ได้รับการ ส่งเสริมการลงทุนในปี 2503-2522 จำนวน 77 บริษัท พบว่า ประเทศไทยได้มีการส่งเสริมการ ลงทุนโดยมีพระราชบัญญัติต่าง ๆ ออกมา เป็นการชักชวนให้ต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศไทย มูลค่าที่ญี่ปุ่นลงทุนในไทยเพราะมีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลาดแรงงานมี ค่าจ้างต่ำและการขนส่งสะดวก การลงทุนของญี่ปุ่นในกิจการที่ได้รับการส่งเสริมมีมูลค่า 24,080 ล้านบาท ทุนจดทะเบียนมีจำนวนทั้งสิ้น 4,054 ล้านบาท เป็นทุนของญี่ปุ่น 1,711 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 42.2 ของทุนจดทะเบียนทั้งสิ้น การลงทุนของญี่ปุ่นคิดเป็นร้อยละ 34.2 ของการ ลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมด โดยญี่ปุ่นลงทุนในอุตสาหกรรมสิ่งทอมากที่สุด ส่วนมากเป็น แรงงานสตรีซึ่งมีราคาถูก

¹² ประมาณ ภิญโงุพรพาณิชย์, "การวิเคราะห์การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยภายใต้พระราช บัญญัติส่งเสริมการลงทุน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการธนาคารและการเงิน คณะ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 124-189.

วัชร อธิธาวัชรกุล¹³ ศึกษาโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับ ญี่ปุ่นโดยวิเคราะห์ในเชิงปริมาณแบบพึ่งพา เป็นวิธีเชิงปริมาณโดยใช้แบบจำลองปัจจัยการผลิต ผลผลิตระหว่างประเทศ (International Input-Output Model) โดยใช้ข้อมูลปัจจัยการผลิต ผลผลิตระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในปี 2518 และข้อมูลด้านการค้าจากกรมศุลกากรในปี 2518-2524 เป็นเครื่องมือในการวิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศมีความแตกต่างกันทางโครงสร้างการผลิตอย่างมากคือ ญี่ปุ่นเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่มีกระบวนการผลิตค่อนข้างครบวงจรและเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงเมื่อเปรียบเทียบกับไทยซึ่งเป็นการผลิตประเภทเกษตรกรรม การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมยังต้องพึ่งพาวัตถุดิบและเทคโนโลยีจากประเทศญี่ปุ่นค่อนข้างสูง ดังนั้นไทยจึงเป็นฝ่ายที่ต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าเพื่อผลิตจากญี่ปุ่นสูงกว่าสินค้าเพื่อการบริโภคที่ไทยผลิตเพื่อส่งออกไปขายที่ญี่ปุ่นคือ ต้องส่งสินค้าเข้าจากญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นสัดส่วนค่อนข้างสูงกว่าร้อยละ 60 ของมูลค่านำเข้ารวมของไทย ความสัมพันธ์นี้เป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง (Vertical Interdependence) โดยมีโครงสร้างเศรษฐกิจและโครงสร้างการผลิตของไทยในลักษณะพึ่งพาปัจจัยการผลิตค่อนข้างสูง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ไทยเป็นฝ่ายพึ่งพาญี่ปุ่นมากกว่าที่ญี่ปุ่นพึ่งพาไทย ไทยจึงมีอำนาจต่อรองการค้าน้อยกว่าญี่ปุ่น ไทยจึงต้องประสบกับภาวะขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นอย่างมากและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การวิเคราะห์ผลกระทบต่อเนื่องของการเปลี่ยนแปลงความต้องการสินค้าต่อโครงสร้างการผลิตไทยญี่ปุ่นสรุปว่า การเปลี่ยนแปลงการส่งสินค้าออกของไทยไปยังญี่ปุ่นในทางที่เพิ่มขึ้นส่งผลกระทบต่อเนื่องต่อการขยายตัวของผลผลิตเพิ่มขึ้นในระบบเศรษฐกิจของโลก การขยายการผลิตของอุตสาหกรรมไทยมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยอุตสาหกรรมญี่ปุ่นในสัดส่วนสูง ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง เช่น อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องยนต์ เครื่องจักร ส่วนการเปลี่ยนแปลงการนำเข้าของประเทศไทยจากญี่ปุ่นในทางที่ลดลงนั้นส่งผลกระทบต่อเนื่องต่อการหดตัวของผลผลิตลดลงในระบบเศรษฐกิจโลก

2.2 ผลกระทบของการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นที่มีต่อไทย

สำหรับงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นที่มีต่อไทย ประกอบด้วย Chulacheeb Chinwanno and Somsak Tambunlertchai, Eric D. Ramstetter,

¹³ วัชร อธิธาวัชรกุล, "โครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น: การวิเคราะห์ในเชิงปริมาณแบบพึ่งพา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 78-134.

Sheng-Yann Lii, Chaiwoot Chaipan, Suthy Prasartset, เกียรติวิบูลย์ ชมแจและคณะ,
ศักดิ์สมบุรณ์ ไชยเจริญ, ประมาณ ภิญโญพรพาณิชย์ และ วีระศิลป์ เทเพนธ์

Chulacheeb Chinwanno and Somsak Tambunlertchai¹⁴ ศึกษาผลกระทบด้านการลงทุน
ทางตรงของญี่ปุ่นที่มีต่ออุตสาหกรรมค้าและอุตสาหกรรมชำระเงินของไทยปรากฏว่า การลงทุนของญี่ปุ่น
ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมค้าไทย ส่วนอุตสาหกรรมชำระเงินนั้นรัฐบาลคาดว่า การเพิ่มการลงทุน
ทางตรงจากต่างประเทศโดยเฉพาะญี่ปุ่นจะช่วยแก้ปัญหาการขาดดุลการค้าชำระเงิน แต่ในทางปฏิบัติ
การลงทุนจากญี่ปุ่นกลับไม่สามารถแก้ปัญหาการขาดดุลได้ แต่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรม
ชำระเงินในระยะยาว เพราะประเทศญี่ปุ่นมีการส่งเงินทุนซึ่งเป็นกำไรที่สะสมไว้กลับไปยังประเทศ
ของตน การลงทุนของธุรกิจญี่ปุ่นในไทยจึงเป็นการนำเข้าของทุน เครื่องจักรอุปกรณ์และวัตถุดิบ
มากขึ้น โดยมีการนำเข้าวัตถุดิบจากการร่วมทุนกับญี่ปุ่นร้อยละ 60 เพื่อผลิตในอุตสาหกรรม ซึ่ง
การนำเข้าปัจจัยการผลิตของการลงทุนญี่ปุ่นมีผลกระทบเล็กน้อยต่ออุตสาหกรรมในประเทศ
การส่งออกเมื่อเปรียบเทียบกับการนำเข้าของการร่วมทุนญี่ปุ่นมีขนาดเล็กคือ มีการส่งออกเพียง
ร้อยละ 10 โดยมีแนวโน้มที่ลดลงได้แก่ อุตสาหกรรมสิ่งทอ ในขณะที่การร่วมทุนของญี่ปุ่นไม่
เพิ่มขึ้น ในระยะหลังนี้มีการเพิ่มขึ้นของการเคลื่อนย้ายเงินทุนออกมาในรูปเงินกำไร ค่าธรรมเนียม
การจัดการ รายได้ คอสมีย์ ทำให้เงินทุนไหลออกมีมากกว่าเงินทุนไหลเข้าคือ มีการไหลออกด้าน
เงินทุนของญี่ปุ่นถึงร้อยละ 90.9 ของเงินทุนไหลเข้าสุทธิ

Eric D. Ramstetter¹⁵ ได้ศึกษาผลกระทบของการลงทุนด้านการค้าและผลผลิตจากการ
ลงทุนของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาในไทย การศึกษาค้นคว้าใช้วิธีการศึกษาวิธีกำลังสองน้อยที่สุด
(Ordinary Least Square : OLS) และ Autoregressive of Order 1 (AR1) ในช่วงระยะเวลา
ระหว่างปี 2511-2525 โดยวิเคราะห์ผลกระทบของการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา
การลงทุนในประเทศที่มีต่อการค้าและผลผลิตของไทย พบว่า การนำเข้ามีนัยสำคัญโดยวิธี OLS
กล่าวคือ การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศมีผลทางบวกต่อการนำเข้าในปี 2511-2517 และมีผล
ทางลบในปี 2518-2525 แลวิธี AR1 พบว่า การลงทุนของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา จะมีผลทาง

¹⁴ Chulacheeb Chinwanno and Somsak Tambunlertchai, "Japanese Investment in Thailand and Its Prospects in the 1980s," *ASEAN-Japan Relations: Investment* : 196-225.

¹⁵ Eric D. Ramstetter, "The Impacts of Direct Foreign Investment on Host Country Trade and Output : A Study of Japanese and US Direct Foreign Investment in Korea, Taiwan and Thailand," in *Direct Foreign Investment and Export Promotion: Policies in Asia* : 244-254.

ฉบับปี 2518-2525 การลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกามีผลกระทบทางลบต่อการส่งออกในปี 2511-2517 และไม่มีผลในปี 2518-2525 โดยวิธี OLS ดังนั้นการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาส่งผลกระทบต่อการค้าและผลิตไทยในปี 2511-2517 แต่ไม่ส่งผลกระทบต่อปี 2518-2525 การลงทุนในประเทศจะมีความสัมพันธ์กันน้อยในทิศทางเดียวกับการค้าและผลิตของประเทศ สอดคล้องกับการศึกษาของ An-loh Lin ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการค้าและการลงทุนทางตรงจากไต้หวันในสี่ประเทศอาเซียน¹⁶ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย โดยใช้แบบจำลอง OLS สรุปได้ว่า ผลิตภัณฑ์ในประเทศจะมีนัยสำคัญต่อการค้า โดยส่งผลกระทบทางบวกต่อการนำเข้ามามากกว่าการส่งออก อัตราราคาขายส่งระหว่างประเทศไต้หวันกับประเทศอาเซียนมีนัยสำคัญ และส่งผลกระทบทางลบต่อการส่งออกแต่ส่งผลทางบวกต่อการนำเข้า การไหลเข้าออกของการลงทุนทางตรงจากไต้หวันและการสะสมของการไหลออกของการลงทุนจากไต้หวันส่งผลทางบวกต่อการส่งออกและนำเข้า ส่วนการสะสมของการไหลเข้าไม่มีนัยสำคัญ ดังนั้นการลงทุนของไต้หวันจะมีผลทางบวกและมีนัยสำคัญต่อการส่งออกการนำเข้าจากประเทศที่รับการลงทุน

Sheng-Yann Liu¹⁷ ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่นในการปรับปรุงโครงสร้างการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศในแถบเอเชียแปซิฟิกและการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศสองประเทศโดยอาศัยแบบจำลองถดถอยอย่างง่าย ใช้ข้อมูลอนุกรมเวลาพบว่า ณ ระดับนัยสำคัญ 0.01 การลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นมีผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อการค้าในประเทศแถบเอเชียแปซิฟิก ความสัมพันธ์การลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่นต่อการค้าทำให้รายได้และความยืดหยุ่นของราคามีการเปลี่ยนแปลงมาก โดยที่ความยืดหยุ่นของราคานำเข้ามีมากกว่าราคาส่งออกซึ่งทำให้การค้าของประเทศคู่ค้าขาดดุลกับญี่ปุ่น สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของรายได้และความยืดหยุ่นด้านการค้าว่า รายได้ต่ำทำให้ความยืดหยุ่นราคานำเข้าของญี่ปุ่นมาก รายได้สูงทำให้ความยืดหยุ่นราคาส่งออกของญี่ปุ่นน้อย เนื่องจากญี่ปุ่นมีการแข่งขันระหว่างประเทศมากและเศรษฐกิจแบบปิดของญี่ปุ่น ทำให้ความต้องการนำเข้าสินค้าญี่ปุ่นสูงเนื่องจากโครงสร้างการผลิตของประเทศที่นำเข้าเป็นการแบ่งงานระหว่างประเทศในแนวตั้ง การที่ประเทศแถบเอเชียแปซิฟิกขาดดุลการค้าเพราะมีการนำเข้าสินค้าทุน วัตถุประสงค์กลางจากญี่ปุ่นไปสู่การผลิตใน

¹⁶ An-loh Lin, "Trade Effects of Foreign Direct Investments Evidence for Taiwan with Four ASEAN Countries," *Weltwirtschaftliches Archiv* 131 (April 1995): 737-747.

¹⁷ Sheng-Yann Liu, "Japanese Direct Foreign Investment and Trade Flows in The Asia-Pacific Region," *Asian Economic Journal* 8 : 181-203.

ประเทศและการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยส่วนใหญ่การนำเข้าสินค้าของญี่ปุ่นเกิดจากบริษัทสาขาของญี่ปุ่นในประเทศเหล่านั้นมีความต้องการนำเข้ามากขึ้นเพื่อการผลิตและการส่งออกจาก NIEs, อาเซียนไปสู่ญี่ปุ่นจำนวนมาก ซึ่งไม่ได้หมายความว่า ญี่ปุ่นควรออกไปจากการลงทุนในประเทศแถบเอเชียแปซิฟิกเพื่อลดการขาดดุลการค้า แต่ควรมีการลงทุนจากญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น เพื่อให้โครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศเหล่านั้นดีขึ้น และเป็นการลดช่องว่างของเทคโนโลยีระหว่างสองประเทศเพราะการลงทุนของญี่ปุ่นเป็นการลงทุนในประเทศที่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบเพื่อใช้เป็นฐานในการผลิต เนื่องจากในประเทศญี่ปุ่นมีต้นทุนด้านแรงงานและที่ดินสูง อัตราแลกเปลี่ยนมาก จึงกล่าวได้ว่า ประเทศที่รับการลงทุนจึงได้ประโยชน์จากการลงทุนของญี่ปุ่น โดยการศึกษาของ Chalwoot Chaipan¹⁸ ที่ศึกษาผลกระทบจากการลงทุนต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยพบว่า การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศในไทยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากคือ เป็นการเข้าถึงแหล่งเงินทุนมูลค่ามหาศาล สามารถเข้าถึงเทคโนโลยี การจัดการที่ชำนาญ การตลาดที่มีทักษะและเครือข่ายที่ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยสามารถยกระดับของธุรกิจท้องถิ่นและการขยายตลาด การส่งออกให้กว้างขวางขึ้น

Sathy Prasartset¹⁹ ศึกษาถึงของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการลงทุนทางตรงของธุรกิจญี่ปุ่นในไทยพบว่า มีผลกระทบทางบวกและลบต่อไทย ผลกระทบทางบวกคือ ทำให้มีการจ้างงานมากขึ้น มีจำนวนธุรกิจมากขึ้น มีการไหลเข้าของทุนและการโอนย้ายเทคโนโลยีที่สูงขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ส่วนผลกระทบทางลบคือ ด้านอุตสาหกรรม การเงินและเทคโนโลยีต้องอยู่ในการควบคุมของประเทศญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นจะมีการร่วมทุนเพิ่มขึ้น ทำให้ราคาที่ดินแพงขึ้น การสร้างแรงงานที่มีความชำนาญเป็นไปได้น้อย การบริการสาธารณสุขมีระยะสั้นและส่งผลกระทบต่อเกิดมลภาวะสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ ผลกระทบที่สำคัญของการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทยคือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตในการค้าของไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งมีช่องว่างทางการค้าของญี่ปุ่นมากขึ้นและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากการค้าของญี่ปุ่นเป็นการค้าในสินค้าอุตสาหกรรมการผลิต โดยเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นทรัพยากรในประเทศ ได้แก่ สิ่งทอ และอุตสาหกรรมที่เน้นความชำนาญของแรงงาน ได้แก่ ชิ้นส่วน อิเล็กทรอนิกส์และยานยนต์ ทำให้การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมการผลิตจากญี่ปุ่นสู่ไทยมากกว่าการนำเข้าของญี่ปุ่นจากไทย

¹⁸ Chalwoot Chaipan, "Foreign Direct Investment in Thailand from Japan and NIEs: A Local Perspective," *International Economic Conflict Discussion Paper No. 78* : p. 4.

¹⁹ Sathy Prasartset, "Globalization and Recent Trend of Japanese Firms Direct Investment in Thailand and Its Impacts," *Chulalongkorn Journal of Economics* 7 : 75-88.

เกียรติวิบูลย์ ชมแจและคณะ²⁰ ศึกษาการลงทุนจากต่างประเทศกับพฤติกรรมการชำระเงินและพฤติกรรมการค้า โดยศึกษาเฉพาะอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ซึ่งพบว่า เป้าหมายสำคัญของการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศก็เพื่อผลิตทดแทนการส่งสินค้าสำเร็จรูปเข้าโดยตรง และพยายามพัฒนาอุตสาหกรรมที่สามารถผลิตเพื่อส่งออกอันเป็นการปรับพฤติกรรมการค้าและพฤติกรรมการชำระเงินให้ดีขึ้น อุตสาหกรรมที่มีการลงทุนจากต่างประเทศสามารถส่งสินค้าออกต่างประเทศได้น้อยมากคือ ร้อยละ 20 ของมูลค่าผลผลิตที่ผลิตได้ทั้งหมด ได้แก่ อุตสาหกรรมเหมืองแร่, อาหารและยา, สิ่งทอ, ปิโตรเลียม, ผลิตภัณฑ์จากโลหะขั้นพื้นฐาน, ยางและผลิตภัณฑ์พลาสติก, เครื่องจักรและเครื่องใช้ไฟฟ้า, บริการและผลิตผลจากการเกษตร และต้องใช้วัตถุดิบที่ต้องสั่งเข้าจากต่างประเทศเป็นมูลค่าสูงกว่ามูลค่าสินค้าออกต่างประเทศ คือ ใช้วัตถุดิบจากต่างประเทศสูงเป็น 2 เท่าของการใช้วัตถุดิบภายในประเทศและสูงกว่ามูลค่าผลผลิตที่สามารถส่งออกถึง 2 เท่า เพราะอุตสาหกรรมที่มีต่างประเทศเป็นผู้ลงทุนนั้นเป็นอุตสาหกรรมภายในประเทศมากกว่าเป็นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก นั่นคือ เป็นอุตสาหกรรมทดแทนสินค้าเข้าจึงเท่ากับเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างการนำเข้าจากสินค้าสำเร็จรูปมาเป็นสินค้ากึ่งสำเร็จรูปและวัตถุดิบ อุตสาหกรรมที่ต้องใช้วัตถุดิบจากต่างประเทศในอัตราส่วนที่สูงคือ ร้อยละ 60 ขึ้นไป ได้แก่ อุตสาหกรรมการผลิตปิโตรเลียม เครื่องจักรและเครื่องใช้ไฟฟ้า อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากโลหะขั้นพื้นฐานและเหมืองแร่ อัตราการทดแทนการนำเข้าของอุตสาหกรรมอยู่ในระดับประมาณร้อยละ 66 ดังนั้นอุตสาหกรรมการส่งออกและการผลิตทดแทนการนำเข้าจะมีผลต่อพฤติกรรมการค้าและพฤติกรรมการชำระเงินเพียงเล็กน้อย โดยการลงทุนจากต่างประเทศมีผลในแง่การทดแทนการนำเข้ามากกว่าผลในด้านการส่งออก

ศักดิ์สมบุรณ์ ไชยเจริญ²¹ ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทรัฐวิสาหกิจไทยกับญี่ปุ่น โดยวิเคราะห์ในเชิงผลกระทบต่อพฤติกรรมการชำระเงินในปี 2510-2521 ซึ่งการศึกษานี้มีนามว่า รัฐวิสาหกิจ หมายถึงกิจการใด ๆ ที่รัฐเข้าดำเนินการและมีหุ้นส่วนเกินร้อยละ 50 ปรากฏว่า ในช่วงปี 2510-2516 การประหยัดเงินตราต่างประเทศสุทธิของระบบรัฐวิสาหกิจไทยมีมูลค่าเป็นบวกเฉลี่ยปีละ

²⁰ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์, รายงานผลการวิจัยโครงการวิจัยแบบบท การลงทุนจากต่างประเทศและฐานะทางเศรษฐกิจและความเจริญของสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 9-47.

²¹ ศักดิ์สมบุรณ์ ไชยเจริญ, "การเปรียบเทียบบทบาทรัฐวิสาหกิจไทยกับญี่ปุ่น: วิเคราะห์ในเชิงผลกระทบต่อพฤติกรรมการชำระเงิน" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 89-106.

1,115.75 ล้านบาท เป็นผลจากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าของโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง เป็นปัจจัยสำคัญ ในช่วงปี 2517-2521 การประหยัดเงินตราต่างประเทศสุทธิของระบบรัฐวิสาหกิจ ไทยมีมูลค่าเป็นลบเฉลี่ยปีละ 8,138.84 ล้านบาท เป็นผลจากการขึ้นราคาน้ำมันดิบของกลุ่ม ประเทศผู้ผลิตน้ำมัน การประหยัดเงินตราต่างประเทศสุทธิของระบบรัฐวิสาหกิจญี่ปุ่นมีมูลค่า เป็นบวกโดยมีมูลค่าการประหยัดเงินตราต่างประเทศสุทธิเฉลี่ยในปี 2510 ถึง 2521 คือ 21,808.52 ล้านบาทต่อปี ตั้งแต่ปี 2517 การประหยัดเงินตราต่างประเทศสุทธิมีมูลค่าลดน้อยลงเนื่องจากการ สูงขึ้นของราคาน้ำมันดิบนำเข้า นอกจากนี้รัฐวิสาหกิจญี่ปุ่นมีการนำเข้าสินค้าประเภททุนน้อยมาก เนื่องจากสามารถผลิตได้เองภายในประเทศ โดยสามารถที่จะชดเชยการไม่ประหยัดเงินตรา ต่างประเทศของระบบรัฐวิสาหกิจได้ถึงแม้จะเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันก็ตาม

ประมาณ ภิญ โยพรพาณิช²² อธิบายว่า การถ่ายเทเทคโนโลยีเป็นการถ่ายเทที่มี เงื่อนไขโดยไทยจะเสียเปรียบมากกว่าที่จะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ทางด้านวัตถุดิบและ เครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตมาจากต่างประเทศซึ่งประมาณครึ่งหนึ่งมาจากประเทศญี่ปุ่น การผลิต ของอุตสาหกรรมร่วมทุนญี่ปุ่น-ไทยนี้เป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายภายในประเทศมากกว่าส่งออกไป จำหน่ายต่างประเทศ ด้านดุลการชำระเงิน ในปี 2511-2522 ญี่ปุ่นส่งเงินกลับคืนไปยังประเทศใน รูปผลประโยชน์จากการลงทุนคิดเป็นมูลค่า 3,002.7 ล้านบาท ในขณะที่การนำเงินเข้ามาลงทุนมี มูลค่า 5,950.3 ล้านบาท ทำให้การสะสมทุนสุทธิจากญี่ปุ่นในไทยมีไม่มากนัก ยอดรวมของมูลค่า เพิ่มภายในประเทศจากการลงทุนของญี่ปุ่นเพิ่มสูงขึ้น แต่มูลค่าเพิ่มของธุรกิจญี่ปุ่นต่อรายจ่าย ต่างประเทศทั้งหมดของธุรกิจญี่ปุ่นไทยจะเป็นฝ่ายสูญเสีย เนื่องจากบริษัทร่วมทุนญี่ปุ่น-ไทยได้ จ่ายเงินตราต่างประเทศไปเพื่อการสั่งซื้อวัตถุดิบและเครื่องจักรจากต่างประเทศเป็นมูลค่าสูง

ธีระศิลป์ เทเพน²³ ศึกษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ไม่เท่าเทียมกันที่ เกิดขึ้นในการลงทุนของบรรษัทข้ามชาติโดยเป็นกรณีศึกษาการลงทุนของบริษัทญี่ปุ่นในไทย ใช้ แนวความคิดแบบพึ่งพา (Dependency Approach) มาเป็นแนวทางการวิเคราะห์ และพบว่า การพึ่งพาการลงทุนจากต่างชาติในการพัฒนาเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน

²² ประมาณ ภิญ โยพรพาณิช, การวิเคราะห์การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยภายใต้พระราชบัญญัติ ส่งเสริมการลงทุน, หน้า 121-124.

²³ ธีระศิลป์ เทเพน, "ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ไม่เท่าเทียมกัน: ศึกษากรณีการ ลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 71-101.

ระหว่างประเทศผู้ลงทุนกับประเทศผู้รับ 3 ด้านคือ ด้านแรงงาน ด้านเทคโนโลยีที่มากับการลงทุน และด้านผลกระทบต่ออุตสาหกรรมระหว่างประเทศ ในด้านแรงงานนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดการจ้างงานมากเท่าที่ควร แนวโน้มลักษณะการลงทุนมีแนวโน้มว่าจะเป็นอุตสาหกรรมที่มีการใช้ทุนสูง (Capital Intensive Industry) ค่าจ้างโดยเฉลี่ยของคนงานไทยในบริษัทญี่ปุ่นอยู่ในระดับพอขงชีพคือ ปี 2530 เท่ากับ 4,731 บาทต่อคนต่อเดือน การลงทุนอยู่ในบริเวณปริมณฑล ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของไทยที่ต้องการพัฒนาแรงงาน และขยายการจ้างงานให้มีปริมาณมากขึ้น ไม่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้และส่วนเกินของการผลิตในรูปของผลกำไรและเงินปันผลส่วนใหญ่ถูกส่งกลับไปยังประเทศญี่ปุ่น ด้านเทคโนโลยีที่มากับการลงทุน ญี่ปุ่นจะได้ประโยชน์จากการขายเทคโนโลยีให้แก่ไทย เป็นกลไกให้มีการส่งวัตถุดิบจากญี่ปุ่นเป็นส่วนมากมาใช้ในการผลิต ทำให้ได้รับเงินตราต่างประเทศและยังต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากญี่ปุ่นโดยไม่มี การนำเอาวัตถุดิบภายในประเทศมาใช้อย่างคุ้มค่า และด้านผลกระทบต่ออุตสาหกรรมระหว่างประเทศ การไหลออกของเงินทุนญี่ปุ่นในไทยมีมากกว่าการไหลเข้าทุกปีโดยญี่ปุ่นได้ลงทุนกลับคืนในรูปผลกำไร เทคโนโลยี และการนำเข้าวัตถุดิบ เครื่องจักรจากญี่ปุ่นซึ่งมีราคาสูงกว่ามูลค่าที่เป็นจริงโดยบริษัทแม่ในญี่ปุ่นเรียกว่า เป็นการตั้งราคาโอน (Transfer Pricing) ทำให้มีผลกระทบที่ขัดมากต่ออุตสาหกรรมระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่ขาดดุลดุลออกมา และส่งผลกระทบทางด้านอุตสาหกรรมการเงินโดยการสูญเสียเงินตราออกนอกประเทศจำนวนมาก

งานวิจัยและวิชาการเกี่ยวกับการลงทุนของญี่ปุ่นในไทยที่กล่าวข้างต้น จัดว่ามีเป็นจำนวนมากก่อนข้างมาก และทำการศึกษาในหลายด้านที่คล้ายกันและมีความหลากหลายในด้านลักษณะการลงทุนแต่ละช่วงเวลา ปัจจัยที่ดึงดูดการลงทุนของไทยจากญี่ปุ่นและผลกระทบที่เกิดขึ้นในเชิงพรรณนา ซึ่งพบว่า การลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อประเทศในแถบเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยเป็นอย่างมาก แต่ยังไม่มีการทดสอบในเชิงปริมาณเพื่อดูผลกระทบการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นต่ออุตสาหกรรมของไทยกับญี่ปุ่นโดยใช้แบบจำลองในการศึกษานี้ ฉะนั้นการศึกษานี้ก็เป็นทางเลือกอีกวิธีหนึ่งในการพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในไทยที่มีต่อการส่งออกและการนำเข้าของอุตสาหกรรมการผลิตของไทยว่า ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการผลิตประเภทใด ในทิศทางเช่นไร